

HOOFDSTUK 1

DE DOORBRAAK EN DE BEKENDHEID

‘Het verwijt dat ik te populair bezig ben, hoor ik al vanaf het begin’
Over Maartens televisiedoorbraak in de jaren tachtig, zijn opkomst
als publiek figuur en het lopen van de nationale polonaise

De meeste Nederlanders zouden begin jaren tachtig bij het horen van de naam Maarten van Rossem hun schouders hebben opgehaald. Hij leeft op dat moment in relatieve anonimiteit in Utrecht, is getrouwd met Winnie en vader van Niels en Ottolien. Als wetenschappelijk medewerker op de geschiedenisafdeling van de Universiteit Utrecht geeft Maarten met veel genoegen college en zwoegt hij aan wat hij later het Grote Lijden zou noemen: zijn dissertatie over de New York Intellectuals.

Lange tijd komt Maartens loopbaan maar niet op gang, als een stoomlocomotief die staat te puffen en te blazen op het station. Maar zodra hij in 1983 zijn dissertatie afrondt, zal Nederland snel kennis maken met Maarten van Rossem. In het najaar van 1984 verschijnt hij voor het eerst op de nationale televisie en in 1989 volgt het eerste publieke relletje rond zijn persoon. Begin jaren negentig gaat het snel, vooral door de Eerste Golfoorlog, en wordt Maarten een vast gezicht op televisie.

Terug naar begin jaren tachtig: je gaat richting de veertig jaar, bent als wetenschappelijk medewerker van de Universiteit Utrecht aan het ploeteren aan je proefschrift over de New York Intellectuals, terwijl je vrouw al succes had als hoofdredacteur van de *Margriet*. Hoe voelde je je daarover?

‘Voordat ik in de media kwam, heeft mijn vrouw altijd significant meer verdiend dan ik. Er waren ook wel mensen die lieten doorschemeren dat ze mij een enorme zielenpiet vonden. Zo van: ach Jezus, zie hem daar als wetenschappelijk medewerker op het instituut zitten, en dan zijn vrouw: wat een succes! Maar zelf zat ik er allemaal niet zo mee en had het rustige baantje dat ik altijd al wilde hebben. Omdat mijn vrouw en ik allebei een ruimhartig salaris hadden, hebben we altijd een fijn leven kunnen leiden. Zeker in vergelijking met sommige alleenverdienende collega’s op de universiteit.

Veel meer leed ik onder het moeizame proces van het schrijven van mijn dissertatie, waar ik uiteindelijk twaalf jaar over heb gedaan. Ik noemde dat als grap het Grote Lijden, een verwijzing naar Multatuli. Was ik maar eerder begonnen met schrijven, want toen ik eenmaal goed van start was, heb ik het in een jaar of twee afgemaakt. Het was gewoon een kwestie van aan de slag gaan en er een punt achter zetten.’

In het boek *Maarten zonder masker* uit 2013 spreek je van een midlifecrisis en zeg je dat je er sterk aan dacht om je promotietraject af te breken.

‘Het was meer een early midlifecrisis. Halverwege mijn dertiger jaren ging het mij slecht. Althans – dat vond ik zelf, door de trage voortgang van mijn proefschrift. De enige prestatie van belang die ik toen op mijn naam had staan, was het krijgen van twee kinderen. Maar zoals je weet is de rol van de man in de opvoeding van jonge kinderen vrij beperkt, dus daar was vooral mijn vrouw mee bezig.

Toen klaagde ik tegen mijn huisarts, en die zei: ik heb een goede psychiater voor je, een kennis van me. Dan moet je dus met zo iemand een gesprekje gaan voeren over wat je dwarszit in je leven. Het was al gauw duidelijk dat het die psychiater geen bal interesseerde wat er met me aan de hand was. Toevallig kwam op enig moment ter sprake dat ik als baby ben gebombardeerd en ook langdurig beschoten ben door het geallieerde vergissingsbombardement op Wageningen in september 1944. De bomscherven vlogen vlak over het wiegje heen waarin ik lag te slapen.

Nou zeg, die psychiater sprong overeind met een haast onbeperkt enthousiasme. Hij zei dat hij een artikel had geschreven voor de officiële psychiatrische tijdschriften over kinderen die last hadden van oorlogsschade of -angsten. Dat was vooral bij jonge kinderen heel lastig omdat die niet kunnen zeggen wat hen dwarszit en alleen kunnen schreeuwen en huilen. Daarmee was voor de psychiater duidelijk dat de problemen opgelost waren. We hebben vriendelijk afscheid genomen van elkaar en hij zei dat hij mijn proefschrift nog wel wilde lezen als het klaar was.

Voortaan dacht ik bij mezelf: nou ja, ik ben misschien wat somber, maar ik ben gewoon een oorlogsslachtoffer! Dat vertelde ik aan iedereen en daarmee was de kous af. Dat was natuurlijk een grap, want ik geloofde er totaal niet in. Alles wat die psychiater zei, kon ik zelf ook wel bedenken. Na het afronden van mijn dissertatie werd ik vanzelf een heel stuk minder somber.’

Had je het ook prima gevonden als je nooit bekend was geworden en alleen je werk aan de universiteit had gehad?

‘Jazeker, want mijn baantje daar was gerieflijk. Bovendien was college geven een groot onderdeel van die betrekking en laat ik dat nu verreweg het leukste deel van mijn werk hebben gevonden. Dat wist ik van tevoren nog niet, want eigenlijk heb ik nooit verschrikkelijk verterende ambities gehad om dit of dat te worden.

Mijn ambitie was al in 1971 vervuld, toen werd ik wetenschappelijk medewerker.’

Er was geen stiekem plannetje om een bekende Nederlander te worden?

‘Als er nu iets is dat mij totaal onverwacht is overkomen, is het wel een bekende Nederlander worden. Ik heb daar nooit op gekoerst. Er zijn ook lui die zeggen dat ik altijd naar applaus heb verlangd, maar dat is volstreekte kletskoek. Wel moet ik eraan toevoegen dat ik het altijd leuk heb gevonden om college te geven, maar het is niet zo dat je daar na afloop een staande ovatie krijgt.

Ik ben ook puur door omstandigheden Amerikanist geworden – ik had eerst andere onderwerpen in gedachten voor mijn dissertatie, zoals de invoering van de inkomstenbelasting in Nederland. De discussie in Engeland over de vraag of het de overheid is toegestaan een deel van het inkomen in te pikken om daar nuttige dingen mee te doen, vond ik heel interessant.

Eerder, voor mijn doctoraalscriptie, had ik ook het heilloze idee om te onderzoeken wat de Duitsers allemaal wél goed hebben gedaan in de Tweede Wereldoorlog. Heel interessant, maar de begeleider aan wie ik het presenteerde zei: dan ga ik je in ieder geval niet begeleiden, en je moet je realiseren dat je in historische kringen dan een paria zult worden. Misschien was het dan toch niet zo’n verstandig onderwerp, dacht ik. Over dit onderwerp is later in de *Maarten!* trouwens alsnog een heel leuk stuk geschreven door Willem Melching.’

Na het afronden van je proefschrift koos je ervoor om van de niet gebruikte restanten een publiksboek te maken: *De Verenigde Staten in de twintigste eeuw* (1984). Waarom?
‘Iedereen om me heen zei dat je na de promotie moet oppassen

dat je niet in een zwart gat valt, dat je niet meer weet wat je moet doen en ongelukkig rond gaat dwalen. Toen dacht ik: ik heb nog veel materiaal over dat ik niet heb gebruikt, dat kan ik gebruiken voor een boek. Ik kwam in contact met uitgever Sebastiaan Hesselink, hij vroeg me om een beknopt boekje voor leraren te schrijven omdat de geschiedenis van de Verenigde Staten onderdeel bleek te zijn van de eindexamenstof.

Ik besloot het te doen en binnen een jaar had ik het boekje klaar. Het was alleen veel dikker geworden dan de bedoeling was en de uitgever was daarom nogal pissig. Dat kwam ook omdat hij al grote delen van het boek had laten zetten bij de drukker, zoals dat toen nog ging, om zo de start van het nieuwe schooljaar te halen. Heel lang is hij trouwens niet pissig gebleven, want *De Verenigde Staten in de twintigste eeuw* heeft het vanaf het allereerste moment prima gedaan. Als je alle drukken bij elkaar optelt is het zelfs verreweg mijn bestverkochte boek.’

Je hebt weleens gezegd dat je het treurig vindt dat een groot deel van de wetenschap zich afzondert van het publieke debat. Zag je het in de jaren tachtig als jouw taak om de geschiedenis naar een breder publiek te brengen?

‘Nee, zulke mooie gedachten had ik er helemaal niet bij. Het heeft zich allemaal als vanzelf ontsponnen. Ik heb wel altijd gedacht dat wij op de universiteit een vak doceerden dat makkelijk aan de geïnteresseerde leek uitgelegd kan worden, zonder dat ik daarmee bedoelde dat ik ook graag eens op de buis wilde verschijnen. Allerlei ongelooflijk technische wiskundige theorieën kun je niet aan iedereen uitleggen, maar de redenen van de Eerste en Tweede Wereldoorlog zijn prima uit te leggen aan mensen die normaal gealfabetiseerd zijn.

Überhaupt heb ik weinig bewuste keuzes gemaakt in mijn leven, op drie uitzonderingen na. Ten eerste dat je je tenslotte re-

aliseert dat je maar het beste kunt trouwen met je vriendin van dat moment, ten tweede dat ik ben opgehouden met de studie farmacie – dat vereist van een negentienjarige toch enig initiatief – en ten derde dat ik mijn vinger opstak toen op de afdeling werd gevraagd wie er college zou willen geven.’

Maar je boek was dus wel het eerste sprongetje naar een breder publiek.

‘Zonder meer. Die pretentieuze geleerddoenerij aan de universiteit heb ik altijd strontvervelend gevonden en de promotiecommissie had ook allerlei klachten over mijn proefschrift. Volgens sommigen zou het geen wetenschap zijn, maar essayistiek op niveau. Ik ben tenslotte cum laude gepromoveerd, dus niemand kan meer ergens over klagen.

Het verwijt dat ik te populair bezig ben, hoor ik al vanaf het begin. Wetenschap, dat was toch echt iets anders, kreeg ik te horen. Maar als er één sector van de samenleving in staat was om hele interessante dingen voor iedereen grondig te verpesten, dan was het wel de universiteit.’

Je bent na je promotie met piepende banden weggereden van de wetenschap, ook al bleef je college geven aan de universiteit.

‘Dat is wel gedeeltelijk juist, ja. Ik had ook geen concrete plannen voor onderzoek na mijn promotie en mijn ervaringen met archiefwerk waren als historicus eigenlijk niet zo best. Ik vond het strontvervelend werk en viel ’s middags altijd letterlijk in slaap. Dat kwam waarschijnlijk ook omdat ik toen twee jonge kinderen had, dus als de zonnestrallen zo rond half twee de studiezaal binnenkwam, dan was ik echt verloren. Ik had eigenlijk een spel moeten meenemen om regelmatig in mijn been te prikken om wakker te blijven.

Uiteindelijk dacht ik: *De Verenigde Staten in de twintigste eeuw* is heel aardig ontvangen, onder meer door *NRC Handelsblad*, dus ik wil veel liever de richting op waarbij ik wat grotere stukken in de krant schrijf. Ik vond het schrijven voor een breed publiek intellectueel veel aantrekkelijker dan archiefwerk. Mijn broer Vincent zegt ook altijd dat ik helemaal geen historicus ben, maar een veredelde journalist. Daar zit wel wat in.

Ik had ook altijd het gevoel dat al die wetenschappelijke artikelen door niemand werden gelezen. Maar als ik een stukje in de krant schreef, kreeg ik van collega’s steevast te horen dat ze het gelezen hadden en het een leuk stukje vonden.’

***De Verenigde Staten in de twintigste eeuw* leidde ook tot je televisiedebuut in het najaar van 1984. Je mocht bij NCRV-programma *Wissels met presentatoren Dick Paschier en Legien Kromkamp* komen praten over het debat tussen de Amerikaanse vicepresidentskandidaten George Bush senior en Geraldine Ferraro. Hoe kwam dat tot stand?**

‘Volgens mij belde de omroep mij gewoon met de vraag of ik in de middaguitzending wilde optreden. Er zou iemand aan de deur komen om vooroverleg te plegen. Dat gebeurde. Ik heb de hele middag ontzettend leuk gepraat met de redacteur, een alleraardigste jongen die ook geschiedenis had gestudeerd. Maar tijdens de uitzending een aantal dagen later bleek presentator Legien Kromkamp werkelijk geen flauw benul te hebben van de materie. Volgens mij had ze nooit naar die voorbereiding gekeken, want ze stelde de meest stompzinnige vragen, bijvoorbeeld over het mantelpakje van Ferraro.

Het was voor mij een hele interessante en tegelijkertijd ook bepalende eerste ervaring met mediawerk, want redacties en presentatoren zijn wel vaker niet bijster goed geïnformeerd.’